

DRŽAVNI PROGRAM OBVLADOVANJA RAKA (DPOR) – POROČILO O POTEKU PROGRAMA

Branko Zakotnik

Onkološki inštitut Ljubljana
Državni koordinator DPOR

Po potrditvi Državnega programa obvladovanja raka (DPOR) 2017–2021 na Vladi RS aprila 2017 smo takoj pričeli z ustanavljanjem organov vodenja ter delovnih teles, opredeljenih v dokumentu. Dogovorili smo se za novo postavitev spletnega mesta. Imenovan je bil Strokovni svet DPOR s koordinatorji za področja DPOR, prvi sestanek smo imeli konec junija 2017, zadnji pa v aprilu 2018. Imenovan je bil tudi Svet za nadzor DPOR, ki se je prvič sestel v začetku decembra 2017 (predviden sestanek enkrat letno). V zaključkih je bila kot prva prioriteta izpostavljena informacijska tehnologija, zato je bila prva delovna skupina, ki smo jo ustanovili, prav Delovna skupina za IT DPOR, ki se je sestala že večkrat. Trenutno poteka analiza o stanju informacijske tehnologije v slovenskih zdravstvenih ustanovah za ugotavljanje možnosti povezovanja z eZdravjem, ki je temelj IT DPOR. Poleg tega trenutno testiramo možnosti uvoza vseh digitalnih slik iz/v PACS sisteme vseh javnih zdravstvenih ustanov prek eZdravja z namenom, da bo sistem funkcionalen za vse do jeseni 2018. Vsi zapisniki sestankov Strokovnega in Nadzornega sveta bodo dostopni na novem spletnem mestu (www.dpor.si).

Izredno pomemben, lahko bi rekli ključen dosežek je bilo sprejetje sprememb zakona o podatkih v zdravstvu, ki je temelj, da lahko nadaljujemo z DPOR v vseh zastavljenih ciljih od primarne preventive do zdravljenja.

Izpostavil bi še:

- Poslana je bila pobuda na RSK za patologijo za poenotenje histološkega/citološkega izvida v sodelovanju s skupino IT. Pobuda je bila obravnavana na njihovi redni seji novembra in je bila ocenjena za pozitivno. V sklepih so se odločili že za nekaj pomembnih strokovnih sistemskih rešitev glede tega vprašanja in predlagali člane za delovno skupino za celično-tkivno diagnostiko, ki se je prvič sestala letos spomladi.
- Uspešna Vloga za ciljani raziskovalni projekt na ARRS za Analizo stanja in ocene kadrovske potrebe za izvajanje zdravljenja raka v Republiki Sloveniji in Analizo stanja na področju uroloških rakov.
- Imenovana je bila delovna skupina za celostno rehabilitacijo za pripravo Akcijskega načrta celostne rehabilitacije, kot je predvideno v DPOR 2017–2021, ki uspešno intenzivno deluje in je že v fazi priprave pilotnih projektov za to področje.
- Podana je bila pripomba na javno razpravo Zakona o raziskovalni dejavnost za vključitev javnih terciarnih zdravstvenih zavodov med raziskovalne institucije.

V nadaljevanju bi podrobneje opredelil aktivnosti na področju primarne preventive in presejalnih programov ter se na kratko dotaknil zamujenih priložnosti, s katerimi se bo treba spoprijeti v bodočnosti na področju obvladovanja raka.

PRIMARNA PREVENTIVA

TOBAK

Sprejeti **Zakon o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov ZOUTPI** (UL RS, št. 9/17) uvaja velika slikovno-besedilna zdravstvena opozorila, prepoved dajanja na trg tobačnih izdelkov z značilno aromo, celovito ureditev elektronskih cigaret, novih tobačnih izdelkov in zeliščnih izdelkov za kajenje, strožje obveznosti poročanja o sestavinah in emisijah tobačnih izdelkov, strožje ukrepe za preprečevanje ponarejanja in nezakonite trgovine s tobačnimi izdelki (identifikacijska oznaka in varnostni element) in prepoved čezmejne prodaje tobačnih izdelkov na daljavo. Dodatno zakon določa popolno prepoved oglaševanja, razstavljanja in promocije, uvedbo dovoljenj za prodajo, jasnejšo definicijo zaprtega prostora, prepoved kajenja v zasebnih vozilih v prisotnosti mladoletnih oseb, prepoved prikazovanja in uporabe tobaka, tobačnih in povezanih izdelkov na televiziji (ta prepoved ne velja za filmsko produkcijo) ter v okviru javnih nastopov, uvedbo enotne embalaže in izenačitev obravnave elektronskih cigaret z ostalimi tobačnimi izdelki (prepoved uporabe v zaprtih javnih prostorih, prepoved oglaševanja, licenca za prodajo in starostna omejitev za nakup).

Ministrstvo za zdravje (MZ) je v sodelovanju z Nacionalnim inštitutom za javno zdravje (NIJZ) izvedlo obeležitev **Svetovnega dne brez tobaka 2017** pod globalnim geslom "Tobak - grožnja razvoju".

Zagotovljeno je financiranje širitve obsega delovanja brezplačne telefonske linije 080 2777 za pomoč pri opuščanju kajenja tudi na dopoldanski čas in med vikendi.

Izvedena je medijska kampanja za ozaveščanje o škodljivosti kajenja v avtomobilu v prisotnosti mladoletnih.

V okviru javnega razpisa za programe varovanja in krepitve zdravja na področju tobaka in alkohola je MZ podprlo 15 programov nevladnih organizacij v skupni višini 3.034.577 EUR za 2017, 2018 in 2019.

PREHRANA IN GIBANJE

Vlada RS je potrdila Akcijski načrt za izvajanje Resolucije o nacionalnem programu o prehrani in telesni dejavnosti za zdravje 2015–2025 do leta 2018.

Ustanovljena je bila medresorska delovna skupina državnih sekretarjev, ki bdi nad

izvajanjem akcijskega načrta.

Oktober 2017 je bila izvedena **2. Nacionalna konferenca o prehrani in telesni dejavnosti** in vzpostavljen **portal DOBER TEK Slovenija**.

MZ je podprlo in aktivno sodelovalo na mednarodni konferenci **ONCA (Optimal nutrition care for all)** v oktobru 2017.

V 2017 so bile podpisane **zaveze živilskopredelovalne industrije (mlečni sektor)** za zmanjševanje sladkorja v mlečnih izdelkih.

Sprejeta je bila **5-letna strategija za izvajanje Šolske sheme**, ki otrokom v šolah omogoča brezplačno razdeljevanje zelenjave in sadja.

MZ je partner pri izvajanju projektov, kot so **Tradicionalni slovenski zajtrk, Dan slovenske hrane**.

MZ je kot pomemben deležnik podprlo aktivnosti v okviru **Evropskega tedna športa in Evropskega tedna mobilnosti**.

V okviru javnega razpisa za programe varovanja in krepitev zdravja za področje prehrane in telesne dejavnosti za zdravje je MZ podprlo **19 programov za spodbujanje zdravega prehranjevanja in telesne dejavnosti v skupni višini 1.900.000 EUR za 2017, 2018 in 2019**.

ALKOHOL

MZ je podprlo delovanje **spletnega portala MOSA** s ciljem mobilizacije skupnosti za odgovornejši odnos do alkohola.

MZ je izvedlo medijsko podprto akcijo **Slovenija piha 0,0** z namenom zmanjšanja rabe alkohola v prometu.

V okviru javnega razpisa za programe varovanja in krepitev zdravja na področju tobaka in alkohola je MZ podprlo **15 programov nevladnih organizacij v skupni višini 3.034.577 EUR za 2017, 2018 in 2019**.

IZPOSTAVLJENOST SONCU IN SOLARIJEM

MZ sofinancira program **“Pametno s soncem za zdravo in mladostno kožo”** za povečanje osveščenosti splošne javnosti ter še posebej rizičnih skupin prebivalstva (mladi, ženske) o škodljivih vplivih UV-sevanja na kožo.

NIJZ izvaja program **Varno s soncem**, ki seznanja predšolske otroke in šolarje o

škodljivih posledicah delovanja sončnih žarkov in ukrepih, s katerimi lahko nastanek teh posledic učinkovito preprečimo oziroma zmanjšamo.

DELOVNO OKOLJE

MZ sofinancira **strokovne in razvojne naloge na področju varovanja zdravja delavcev UKC-KIPMDŠ** v višini 25.000,00 EUR. V letu 2017 se je v tem okviru izvajal projekt Varno delo na soncu.

MZ je pripravilo **predlog Pravilnika o poklicnih boleznih**, ki je v obravnavi na Ekonomsko-socialnem svetu.

MZ sodeluje pri pripravi **osnutka Strategije na področju varnosti in zdravja pri delu v RS**, katere nosilec je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ).

IONIZIRAJOČE SEVANJE

Aktivnosti Uprave za varstvo pred sevanji na področju omejevanja izpostavljenosti radonu v 2017 so bile usmerjene v **nadaljevanje sistematičnega pregledovanja delovnega in bivalnega okolja zaradi radona** (meritve v vzgojno-izobraževalnih, zdravstvenih, kulturnih ustanovah).

V sodelovanju z Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) je bil organiziran **posvet na temo radona** s predstavniki vzgojno-izobraževalnih ustanov.

V pripravi so **smernice za gradbeno sanacijo** obstoječih zgradb, v katerih so bile ugotovljene povišane vrednosti koncentracij radona (MIZŠ, Zavod za gradbeništvo Slovenije – ZAG).

V sodelovanju z ZAG se pripravljajo **smernice za novogradnje, varne pred radonom**.

V pripravi je zloženka o radonu za vse učence 7. razredov osnovnih šol ter možnost izposoje preprostih merilnikov koncentracije radona.

MZ je zagotovilo **povečanje sredstev za izvajanje aktivnosti** na področju zmanjšanja izpostavljenosti radonu v proračunih za 2018 in 2019.

OKUŽBE, POVEZANE Z RAKOM (OKUŽBE S HPV, HEPATITIS B)

V okviru javnega razpisa MZ financira programe **NVO za preprečevanje HIV, HBV in HCV in spolno prenosljivih okužb** v vrednosti 945.000 EUR za 2017, 2018 in 2019. V okviru teh programov se poleg osveščanja o preprečevanju HIV, hepatitisov in drugih spolnih okužb izvaja tudi testiranje s svetovanjem za moške, ki imajo spolne odnose

z moškimi (MSM). Nevladne organizacije moških, ki imajo spolne odnose z moškimi, znotraj teh programov napotujejo necepljene osebe na cepljenje proti HBV.

Izdelan je **Načrt ukrepov za povečanje deleža cepljenih** v RS (tudi proti okužbam s HPV in proti hepatitisu B). Sodelovali so člani delovne skupine za cepljenje (primarni pediatri, NIJZ, Zdravstveni inšpektorat RS (ZIRS), MDPŠ in MZ). Načrt se vseskozi posodablja in dopolnjuje:

oktobra in novembra 2017 je MZ s strokovnjaki sodelovalo na **strokovnih dnevih ravnateljev in ravnateljic vrtcev in osnovnih šol**, kjer je razprava tekla tudi o izvajanju cepljenja proti HPV in precepljenosti deklic;

medijska kampanja MZ "Skupaj za družbo zdravja", katere del je namenjen tudi promociji cepljenja;

sofinanciranje projekta Imuno, v okviru katerega študenti medicine osveščajo strokovno in laično javnost o pomenu in dobrobitih cepljenja;

poteka priprava **izhodišč za spremembo Zakona o nalezljivih boleznih** s poudarkom na vsebini, ki opredeljuje izvajanje cepljenja v RS;

sprejet je bil **Pravilnik o potrilih, vodenju evidenc in zagotavljanju podatkov o cepljenju, neželenih učinkov cepljenja in zdravstvenih napakah pri cepljenju**;

vzpostavljen **e-Register Cepljenih Oseb (eRCO)**, ki bo v letu 2018 polno delujoč.

PRESEJALNI PROGRAMI

Zelo sem vesel, da potekajo v Sloveniji vsi trije za EU priporočeni presejalni programi za raka na tako visokem strokovnem nivoju, ki bi morali biti vzor za ureditev celotnega DPOR (zdravstva). Kako uspešna sta ZORA in SVIT že v doseganju končno zastavljenih ciljev, presega obseg tega prispevka. Jaz osebno jih štejem ne samo med največje dosežke slovenske onkologije, temveč tudi slovenske medicine, če seveda štejemo kot merilo pridobljena kakovostna leta življenja (QUALY). Vseeno pa bi izpostavil program DORA, ki je ob 10. obletnici dosegel pokritost cele Slovenije, seveda ob zadržani visoki kakovosti, in se je postavil povsem enakovredno ob bok ZORI in SVITU.

ZAMUJENE PRILOŽNOSTI

Precej moramo še postoriti, da bi bila oskrba bolnikov z rakom optimalna. Predvsem to velja za področje čakalnih dob v zdravstvu, ki predstavljajo problem za vse rake, kjer presejalni programi nimajo vloge, ter izvajanje zdravljenja vključno s paliativno oskrbo. Glede na DPOR ne uresničujemo ideje mrež ustanov za zdravljenje raka, ki smo jih predvideli. Jih ne uresničujemo tako za področje kirurškega zdravljenja, obsevanja (drugi center v Mariboru še vedno ne deluje v polni kapaciteti) in predvsem na področju systemskega zdravljenja, ki je v eksponentnem vzponu in potrebe nevzdržno prehitujejo kadrovske kapacitete. Poleg problema števila specialistov internistov onkologov pa je očiten tudi problem bega specializantov/mladih specialistov iz sekundarnih v terciarne centre. Temu bo treba posvetiti posebno pozornost, je pa res, da onkologija ni izjema in

morda bo nov način specializacij, ki je v veljavi z aprilom letos, na osnovi novo sprejetih zakonov ugodno vplival na ta pojav. O tem si lahko preberete v uvodniku ISIS, Maj 2018.

ZAKLJUČEK

Obvladovanje raka v državi je zelo kompleksno, zahteva poznavanje tako onkologije kot prednosti in slabosti našega zdravstvenega sistema. Menim, da bi se organi vodenja (Strokovni svet DPOR, Nadzorni svet DPOR) morali bolj intenzivno ukvarjati s tem problemom. Vrsta drugih zadolžitev članov, vključno z glavnim koordinatorjem, je ovira, po drugi strani pa izključno vodenje tega programa brez integracije z vsakdanjo prakso tudi ni rešitev.